

ИТАЛИЯ

Skavaya

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ КЛУБ

ПРОЩО

2

ЛЮТИЙ І 9 4 7

Лабор Українських Полонених
РІМІНІ - ІТАЛІЯ

Б. Борога

РІЗДВЯНА НІЧ .

Різдвяна ніч в просторах сміх
Зірками запалилась...
Чи там, як тут, як на чужині,
Різдвяна ніч склалась?

Чи там, як тут, як на чужині,
Вмиваються сльозами
Зірки ясні, святовечірні
І матері за нами?

Чи там, як тут, як на чужині,
Горять огні горю?
Чи туга там, як тут в нас нині
Несеться колядою?

Чи там, як тут, вмливають зорі,
За обрії спадають?
Чи смуток склепує в просторі?
Чи ідуть нас, виглядають?

Різдвяна ніч зійшла з просторів,
Ген - зірка над горою...
Несеться туга - сум мільйонів
Над світом колядою.

П І Д Ш У М .

Гей, шум, прибою шум...
Я слухаю - не сплю.
Гей, скільки мрій, гей, скільки дум
На голову мою!

Про гай, про той ручай,
Про ту стару вербу,
Про ті поля, про той врожай,
За далеч голубу.

Про даль, про синю даль,
Про рідну вітчизну
В вінку зірок, в вінку коралів,
В вінку могого сну.

Про ліс, зелений ліс,
Про ті круті стежки,
Де вітер юнй мій проніс,
Мов цвіту пелюстки.

Про дім, мій рідний дім,
Про брата, про сестер,
Де всім востом, де серцем всім
Живу в думках тепер.

Гей, шум, прибою шум...
Розвіялися сні. ^{дум}
Гей, скільки мрій, гей, скіль ^{дум}
По втраті вітчизни!

М И М О Л О Д І .

Ми молоді, ще молоді,
З крилатими думками.
Криваві ночі впереді,
Пожарища за нами.

Ми молоді, ще молоді,
З заліза наші груди.
Нехай багнети впереді,
Майбутнє наше буде!

Ми молоді, ще молоді,
Ще віра в нас і сила,
Вітчизни воля впереді,
Надія срібно-крила.

Ми молоді! Ну, що нам кат,
Як правда йде за нами
В грізній рапсодії гранат,
З вогнем і молитвами.

Ми молоді, ще молоді,
З крицевими очима,
У дні могутні, золоті
Зі сонцем над плечима.

М Е Н І Н І Ч В И Ш И В А Є ...

Мені ніч вишиває барвисті узор
Золотими нитками найкращих надій
На думках, наче канві, погідних прозорих,
Що вуалем охилились над край рідний мій.

І замріяно зорі мережать ті взори,
А мережучи, дивляться в очі мені...
І ось, сльвом світанку жевріють простори,
Чорні хмари втікають, мов коні буйні.

І я бачу майбутнє вишиване-шите,
Помережане сріблом і шовком тонким,
Золотими, роздзвінними днями налите
Під блакитом безхмарим, високим струнким.

І всміхається Віра до Дня золотого.
- Я так знала! - говорить крізь радість в очах.
І паде ув обійми коханця свого,
Що для нього мережала мрію у снах.

+

Мені ніч вишиває барвисті узор,
Золотими нитками мережать зірки.
І немов зачароване тишею море,
В далечінь постилились ласкаві думки.

У К Р А Ї Н А .

Куриться дим... Згаршцем пахне.
Жузіть чорніє і людські кістки.
Часом знечев'я постріл ще бахне
З синьої ката-сатрапа руки.

Куриться дим. Вітер розносить
Попели сірі в пустарні поля.
Ворон у степу криче-голосить...
Кров'ю сп'яніла страдальна земля.

Зграї собак сіріє, бездомних
Вмудять по згорілах вдень і вночі.
Діти батьків голі, голодні
Хліба шукають, у світ ідучи.

Хрест за хрестом... В серці країни
Правда розп'ята, і кров із лица...
Ніч. Пахне кров. Групи. Руїни.
Лиць під хрестом Богоматір - я.

ХТО ВАМ СКАЗАВ?

Хто вам сказав, що ви нечасні,
Що ваша доля - мачуха пуста,
Що дні вишивані, прекрасні
Захмарила імла густа?

Хто вам сказав, що сонце згасло,
Що ніч в очах згасила сині дні,
Кодя ваш шлях твердий дугасто
Освітлюють огні?

Хто вам сказав, що ви без долі,
Як вама доля - в ваших же руках,
А дні - в сліпучім сяйвоколі,
На золотих витках!

Хто вам сказав, що ви ілоти,
Як дух ваш ще не знав ярма, оков,
Як штурмом крізь віки ви йдете,
А на багнетах - кров.

Як бунтом вам палають груди,
В очах ширшають спалені заграви,
Хто вам сказав, що ви - не люди,
Що ви - раби? Гей, хто сказав?!

Ю. Борис

Б і й .

Шолом на висках, мов стальні окупи,
Сторожкість провела чолом глибоку рису,
Тягивою уваги в лук напружилися брови,
Рука зросла з залізом зимним криса
І жде на спусті. Зправа тихо,
Як вірні пси, лежать, готові скопити, гранати,
Щоб гризти, рвати, геть, на кусні рвати,
Втопитись в крові. В горлі сухо -
Ожидання напруга мучить в даль вп'ядені очі,
А серце мірять час...

Нестерпним дзенькотом до вух спокій шепоче
І дати каже, твердо ждати -
Такий наказ!
Не смій!!!

Зловісна тишина...
Страшний спокій...

І рев. -
Нарешті - гук,
І свист,
І знову регіт смерті,
І злови сміх,
Конання крик,
Молитви звук,
Проклін...

Збудилось пекла дно вогняне -
Життя пірвало в прірву темну,
В залізній купелі втопило землю
І рве зубами
Ями -
Ями -
Гроби...

Гармати вмовкли.

З дна безтяги
Зірвалися лави сірим муром
І йдуть з тупим, бездушним зором
Шукати згуби.

Вже назустріч
Посмертним гостить кулеметна лента -
Стрільнями водить довгі черти,
Хапає горло, серце, груди
І січе...

Урра!
Вогонь -
І впали...

По них вже пруться свіжі лави...

Урра!
Ще раз -
І труп на трупі,
В лахміття порвані, криваві,
В кайдани небуття закуті,
Знівечені...

А їм кінця нема -
Все нові, нові...
Навіжені!

Урра! Урра! Урра!

З припони скочили гранати -
Розбіглись за життями на лави,
Ввірвались в гущу м'яса й крові,
Де скоцуть - зойк, проклин і мокрі стряпи...

Зім'ялись лави... Сірі тікі
Зов'яли, скорчились і, мляві,
Розплились тихо у безславі,
Як привиди...

В повітрі знов непевність змучена, зомліла -
В чолах мертвецьких блідістю відбилась людська нівеч,
В очах скляних остання вже життя жадоба сіла,
На губах синіх скарги скорч... У смертних мріях
Гроза кругом лягла сп'яніла,
Готова знову скочити на поміч
Подрузі-смерті, в новий бій.

Зловісна тишина...
Страшний спокій...

ЗАГИНІЛІ КРИЦІ

Підбій -
Бколов вогнем і став непевний.
У землю вгризлась звеноза стопа,
Скрутив сторожко лоб важеним,
Чуттям стривоженої кінця,
Що луком ніс уже п'ястук панцерний -
Його мара.

Вогонь -
І гук! Заковане у крицю
Повітря титанів взяло рамена
І новою силою шалене
Зірвало лоб.

Здригнулась сталь -
Безрушно сіли скорі звена...

A. Legint

Р О З М О В А .

- Мов буревій пройшла уже війна,
Яка несла народам тан кривавий.
Чому й тепер мелодія сумна
Твоїх пісень, поете мій ласкавий?

- Бурун пройшов, та не воскреснув день,
Де рідний дім, самотня ненька плаче,
Тому й сумний мотив моїх пісень,
У них душа риде, мій юначе.

- Я твій читач, і ти мені прости,
Коли питань моїх ти маєш досить;
Чому про смерть, могили та хрести
У кожному слові ти своїм голосиш?

- Юначе любий, краще не питай,
Нащо разити й так розбиту душу?
В неволі я, в руїнах рідний край,
Тому співають, як серце каже, мушу.

- Мина зима, надходить вже весна,
Усе віта красуно яснолицю;
Чому, як Леся хвора й самотна,
Свої слова не переллеш на крицю?

- Хоча іде в природі вже весна,
В душі у мене виють снігові.
В неволі юність, друже мій, мина...
Диття розбите, згасли всі надії...

Я ВТРАТИВ ВСЕ .

Я втратив все, лишилось тільки тіло,
Вкривають зморшки обриси лица,
Гаряче серце кров'ю обкипіло
У хворих грудях бідного збігця.

Моя душа холодна і розбита,
Немов струна перервана дрежить.
О, скільки горя нею пережито!
О, скільки мук ще треба пережити!

Мету життя, дитинства світлі мрії
Втоптав в багно брудними чобітьми,
На краще завтра втрачено надії,
Умру з нудьги за мурами тюрми.

Деся в рідній хаті плаче гірко мати,
Кричить цвіркун, снуються павуки,
Її не можу й слова написати,
Хоч знаю: шлях її покритим будлями.

Нехай мене забуде вже матуся,
Нехай дівчина іншого пізна.
Я втратив все і смерті не боюся,
Вона для мене й трохи не страшна.

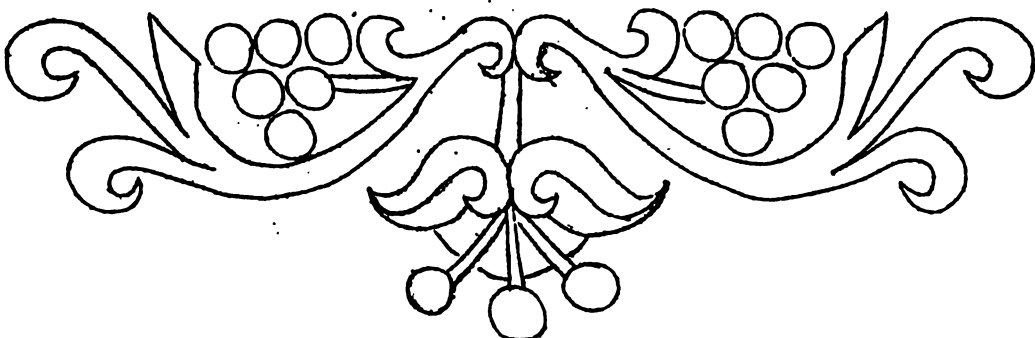
ВІЛЯ МОРЯ .

Блакитне небо, сонце золоте,
Колить вітер срібні хвилі моря.
У грудях серце радістю цвіте,
Що в краю цім немає злиднів, горя.

Дивних людей не видно тут ніде,
Ген-ген сніють гори Сан Маріно,
Дивлюсь назад: до мене гордо йде,
Немов русалка, жінка сіньйоріна.

Мене вража небачена краса,
Немов з Атен зійшла богиня Фоба,
Античний отан, розплетена коса,
В очах горить блакитний відблиск неба.

Немов молодина, пінна, дорога.
Я з дива крикнув: "Дівчино кохана!"
Вона тендітну ручку простяга
Й блага мене: "Signore, da mi pane!"

Степан Елерсон

Ч У М И Н Ц І .

Скелі виринули на світанку порваними кливаками, як передпо-
топові звірі, а сонце, що сходило з-поза гір, запалило їх дивними
вогнями. Сутінки втікали стрімголов у низи, в провалля, безодні
шумних гірських потоків, у печери, що з них де-не-де піднімались
блакитні хмарки диму.

Вартовий сперця плечима об скелю. З нахмареного обличчя ви-
зирала пара міцних очей, що дивно відбивали своєю повагою від мо-
лодої постави. Перовишений через груди німецький автомат і пара
гранат за поясом доповняли його вигляд. Стояв довго, непорушно,
приглядаючись у задумі сходіві сонця, що підносилось поволі над ди-
ким, скельним обрієм. Останки нічних хмарішок перепливали лагідно
понад тими найвидимісими верхами, а гори придавлювали околицю своєю ва-
гою, приглядаючись собі в водянчій проваллях, як мітичні гіганти в
первісних дзеркалах.

Від печер залунали вигуки. Вартовий поволі звернув голову ту-
ди. Різкоманітні постаті перекликалились різними мовами; готували
сніданок. Вартовий відчув голод, але здержав його в собі. На чолі
наросла хмара. Цю хмару послав він у бік тих постатей, тих людей із
різних кінців світу, тих сотворінь, що, пристроївшись у лабати чер-
воні зорі, хотіли накинати світові новий лад.

При цій думці його уста скривились іронічним, задуманим ус-
міхом. Дурницю зробив, коли сюди прийшов. Не для нього це товари-
ство. Дразнило його, ранило його душу й насміхалось з нього, коли
він дивувався, коли запитував, навіщо розстрілювали невинних селян
і їхніх синів. Насміхались і прозвали дівчаком. Використовували,
докучали. Ось і сьогодні, цілу ніч великі простоти самому на вар-
ті, без зміни. І пощо те все йому...? Найдів волю? Це... це воля?

Іронія не сходила з молодих уст. Але очі кидали блиски нена-
висти в сторону примусових товаришів, що безтурботно готували сніданок
на гірських терасах, у проміннях миттерадісного сонця.

Задригав і нахмарився. Хотів відступити геть, та було запіз-
но. З-поза скелі висунулась дівоча постать і наблизилась повільно
до нього. Приглянувшись спершу, потім, коли він не звертав на неї у-
ваги, озвалась:

- Не бачиш мене?

Мовчав нахмарений. Дурне дівча. Докучає, не знає, чого. І
пощо це волочитьесь з партизанами? Щоб змінити кожною ніч ліжко?
Він бачить сам, як це відбувається. І вона сміє до нього підходи-
ти? Пощо?

- Не хочу бачити. Іди геть!

Дівча стояло непорушно. Сонце підносилось вище, і його гаряче
проміння досягло вже й гірських закутин. На скелях пробудилось пов-
не життя. Над високим, гострим шпилем маєстатично піднявся до неба
гірський орел.

- Я принесла тобі дещо їди... не хочеш?

Мовчав. Відвернувся від неї, зовсім байдужий на її присутність.
Застановився, чи не зійти вниз, до печер. Та ні. Щоб потім борода-
тий ватажок погрожував за недисциплінованість? Йому, волкові пра-
вильної армії! За ту саму безкарність, що тут була панівним явищем...

На рамені почув дотик руки.

- Ходи, сідай... Поснідаємо.

Не ворохнувся. Не хотілось йому. Що його може обходити ця чу-
жинка, нерозгадана балканка?

- Не хочеш навіть озватись до мене? - спитала тихо.

Повернувся так гостро, що автомат заколисався й ударив дулом об скелю. Спрямував на неї очі, що горіли нетерпеливістю, запнтюм і злістю.

— Чого ти хочеш від мене? — скрикнув так, щоб зразу заперечити всяку можливість дальшої балачки. Вона прийняла це тихо та спокійно.

— Йди геть, дай мені спокій — докинув холодне, але й різкіше. Думав, що піде геть. Адже сказав виразно, чого хотів.

Вона стояла далше на місці й тільки подала йому невеликий кошечок з хлібом та ще дечим.

— З'їж дещо на сніданок... Ти ж усе ніч простояв.

— Добре, що ти не простояла.

— Ну, з'їж... — просила, не ображуючись.

— Не хочу, розумієш? Не хочу!

— А я тебе так прошу...

— Хоч і до судного дня... — відвернувся й пішов уздовж скелі, прямуючи до себе. Похилився над потоком, зменю зачерпнув води, випив дещо, потім скинув шапку й автомат та промив обличчя. Витер старою хустинкою й пішов далше, високий, міцний.

Дігнав його ще крик з гори, а коли оглянувся, бачив, як бордатий ватажок замірився вдарити оце дівча, що принесло сніданок чужому. Нахмарений глядів хвилинку, та потім здвигнув раменами й зайшов до своєї печери. А було тих печер тут багато. Цілими рядами, мов величезні касарні. В них жовалося тепер кількадесят людей. Одна група збиралась кудись у дорогу, готовила зброю, нужденну зброю. Кілька револьверів і ножів, один кріс без прицільника.

Він знав, куди й пощо відходять. Принесуть м'ясива, горілки, принесуть вісті зі світу й більш нічого. Так виглядала їх боротьба. Але після цього буде зібрання, і на ньому промовлятиме оцей худощавий чоловечок, що дві пістолі носив за поясом, а минулого тижня застріляв одного з них за дрібний спротив. Взагалі, дивний світ. Нічого в ньому не було, що могло б подобатися. Все було чуже й не таке, до якого звикла людська природа. Ніяке право не грало тут ролі. Хіба право одного, право ватажка, право пістолі та п'ястука.

Декілька жінок, одягнених в однострої та барвисті хустки, гуртило на боці, при великій ватрі. Пара, що підносила із китлів, давала знак, що скоро буде готовий сніданок. Десь на боці хтось учився стріляти.

У своєму леговищі добув з-поміж каміння кусок сала та хліба; пізнав, що миші пробували туди дібратись, подумав при цьому, що до вечора не останеться нічого, все ж з'їв зо смаком до останку й залишив свою печеру. Недобре почувався серед стін. З автоматом не розставався. Вкрадуть. І так мають велику охоту на його новісіньку німецьку зброю. Раді б забрати. Не довіряли. Не могли стерпіти його збройної переваги над ними. Він відчував це недовір'я навіть тоді, коли приходилось йому обслуговувати при навчанні німецький скоростріл, одиноку важку зброю. Не довіряли й не давали йому набойів до рук. Дураки...

Перейшов увесь табір, до нікого не відзивався й нікого не здоровив. Тут не мав приятелів. Із туюю згдував товаришів, що їх залишив у сотні, відійшовши в гори, шукати волі і щастя... Знайшов...

Був лийкий на себе й на весь світ. Знав, що немає виходу з його положення. Знав, що не може вернутись і не може остатись тут. Одного дня втратить терпець, і тоді все те скінчиться.

Минав останню печеру, прямуючи в напрямі лісу, щоб там перебути на самоті увесь день, коли його зачепила якась жінка. Старша від попередньої, але з якими блискучими очима й непоганим обличчям.

- Хлопче! Іди сюди!

Коли глянув понад рам'я, помітив недбалу позу, що її прибрала партизанка, й кивок руки у свою сторону. Як звичайно, здвигнув пальцем і проколов байдуже, та вмить чомусь звернувся в її сторону.

- Чого? - опитав просто. Пристанув над нею, тримаючи руку на автоматі.

Вона перехилила голову назад, і він уважними очима міг доглянути її брудну шию. Стало гидко, проте ждав. А вона всміхалась до нього, показуючи міцні, здорові зуби.

- Чому ти такий дикий? Чому не пристаєш з нами?

- А тобі яке діло?

- Мені невелике... одна ніч, ха, ти знаєш,... але комусь, може, більше. А що, як тебе почнуть підозрівати, що ти... німецький шпійон? - докінчила тихіше, уважно вдивляючись у нього.

Вислухав, навіть не дрогнувши. Диття навчило. Лиш пальці затиснув міцніше на автоматі. Не знав, що аж так далеко зайде. Добре знати тепер.

- Мені на ім'я Святослав. У моєму народі був такий князь. Як ішов війною на ворога, казав "Іду на вас!" І я звик до такого, розумієш? А на підступ... маю щось інше.

В її очах відбилася напружена увага, та він кивнув головою й, обернувшись, пішов геть. Хвилину потім задержав його гамір. Цивільний усміх виріс на обличчі, коли бачив, як дівчина із скелі свариться з тією, там. За нього? Заздрість? За право до нього? Смішні...

Чужинець їх приваблює. Чужинець, що про нього вони нічого не знають, навіть не знають добре, як його країна називається...

Вступив на скельну терасу, з наміром захитись у скупий лісок гірського ялівцю. Та там сьогодні доглянув інших гостей. Витинали ялівець на паливо під ватру. Приглядався хвилину, нахмарився й завернув. І тут забрався йому спокій.

Окружною стежиною, омиваючи табір, пішов назад. Хіба бад потоком вибере собі місце, щоб прогайнувати ще один день. Ще один день втратити. Навіщо?... Тоді, коли покидав частину, думав, що тут знайде вільне життя, приязнь, розуміння і братерство зброї та змагань. Знайшов овечу банду і забріханість. Коли стежа верталась із нагарбаним свинським м'ясивом, худощавий агітатор говорив про перемогу трудящих і про велику державу на сході, що всім біднякам цього світу дасть і працю, й заробіток, і все, чого людська душа забажає. А йому приходилось слухати і, спершу, реготатись у душі, а потім... потім лякатись, відчувати й тут над собою міцну лапу далекого ворога, що проти нього він добровільно підняв зброю, вдягаючи німецький однострій.

І яка майбутність?

Виминаючи табір, виминав і людей. Не хотів їх бачити, зірив тільки собі та своєму автоматові. І тим двом гранатам, що терпеливо ждали за поясом, коли для них прийде час заблиснути й коротким, різким гуком сповістити світ про виконання своєї місії...

Дурне. Без мети й без цілі. Вибухнути лиш на хвилину й загаснути. А потім?

- Гей, товаришу!

Хтось кликав збоку. Пристанув, глянув і скривився. Худавий агітатор підходив до нього. На шапці, якогось дивного крою, жевріла червона зоря, більша, як цього вимагала потреба. Підходив поволі, омиваючи старанно каміння й нерівності терену. Все звик так робити.

Святослав притиснув автомат. Єдина вірна душа серед цього братства.

- Товаришу, поговоримо. Я шукав вас - заговорив агітатор. - Сідаймо ось тут, на скелях. Чи, може, в вас немає часу?

Агітатор говорив попсованою московською мовою, і Святослав пі-

дозрівав, що це буковинець.

- У мене часу доволі, лиш не всюди я його розділяю.

- Ну, ну, сідаймо. Як вам живеться серед нас?

Гм, починається.

- Добре, покищо - відповів недбало.

- Тааааа... У нас гарно. Гори, воля, всі рівні. Гарно в нас...

А ви, як, комуніст?

Сіли напроти себе. Святослав на дещо вищому камені, той на нижчому. Глядів зате невеликими очками трохи підверх.

- Я не комуніст. Я ворог німців.

Агітатор підняв одну брову.

- Не комуніст? Ворог німців? Як це зрозуміти?

- Зовсім просто. Я воюю за волю мого народу.

- А який же ваш нарід?

- Україна.

Агітатор поволі опустив брову вдовгину.

- Шкода... - сказав.

Святослав не питав, чого шкода. Його дразнила червона зоря на шапці цієї людини. Вважав розмову закінченою й хотів піднятися, та агітатор здивувався:

- Ви вже втікаєте? Ми ще поговоримо, поговоримо...

- Тоді скоріше, бо не люблю пустих балачок.

- Ге-ге, пустих... Пусті вони не є, товаришу. Ви служили в українській дивізії, що?

- Так.

- При німецькій армії, що?

- Так.

- Добровольцем, що?

- Так - втретє сказав Святослав і стиснув ручку автомату.

Агітатор похнюпив голову в задумі, а потім підняв її, викрививши уста.

- Це не добре, товаришу. Ви не комуніст, до німців пішли на службу, добровільно, до української фашистівської дивізії... це неясне. Пощо ви йшли до війська, коли ви ворог німців?

- Ви затупі, щоб це зрозуміти - кинув йому прямо в лице Святослав.

Агітатор блиснув очима, але опанувався.

- ... і потім ви переходите до нас від тих же німців...

- І цього вам не зрозуміти - ввірвав йому мову Святослав.

- Так... Але я можу подумати, що ви шпін, ні?

Святослав піднявся, похилився над ним, приблизний дещо, з палаючим зором.

- Я чув уже це сьогодні. Ви думаєте мене залякати? Чи ви не помиляєтесь дещо, люди?! Ви ще не знаєте, хто я такий! Я пристав до вас, бо шукаю волі, не наспіля та крику; хочу волі. Та я не нахожу її тут багато. Ваша мова мені не підходить, і я не нате сюди приїшов, щоб ви мене допитували. Від цього я втікав. Я зумію найти волю там, де вона є справді, розумно? - скрикнув накінець і, вдаривши долонею по автоматі, відступив назад. - А тепер ідіть собі до себе й залишіть мене в спокої.

Агітатор піднявся поволі, подумав щось, кивнув головою й пішов, не оглядаючись. Святослав дивився за ним, і в серці наростало прочуття небезпеки. Кості кинено. Все, що досі назбирувалось поволі й незаметно, сьогодні ставало ясним. Стояли над проваллям, лише... хто в нього впаде?

Він сам один. А їх стільки... Гм... Але дорого це буде їх коштувати. Дуже дорого. Він буде берегтися, але нехай і вони бережуться.

Не вернувся цієї днини до табору. Вибрав собі місце на скелі, високо, де ніхто не міг до нього підійти, й там пролежав решту дня, в голоді. Міг приглядатись таборові, міг бачити його рухи, але його доглянути не могли. Почував себе тут безпечно, з острахом думав тільки про ніч, що могла йому принести несподіванку. Зв'яжуть і зроблять потім комедію народного суду над німецьким шпіоном, дураком. Так, як недавно зробили тут із одним німцем, що, наївний, пішов теж лукати в них волю.

Сонце перейшло вже свій вершок дня та клонилось до заходу. Серед думок пройшов увесь день, і вечірній холодок обняв гарячі скелі. Добре, що ночі теплі, а то було б гірко. Коли смеркло, доглянув бородачу постать, що задержалась оподалік його скелі, задержав голову догори.

- Гої... Гої... Агої!

Піднявся і зловив долоні в трубку.

- Чого бачаєте?!

- Йдемо сьогодні над ринком у похід. Готовитись. Підеш із нами. Ти знаєш германську мову, будеш говорити, коли буде треба.

Святослав думав. Похід... його беруть теж. І надіються аж на таку глупоту в нього. А там... куля в плечі, і все в порядку.

- Добре, підуй! - відкликнувся.

- Добре - відгукнув бородач і завернув до табору. Не попросив навіть на спільний нічліг. Хтось інший станув на варті біля табору, де попередньої ночі стояв Святослав. Середнього росту чоловік, середніх літ.

Святослав остався на своїй скелі знову самотній. Міг глядіти на небо, що темніло, безсильне проти всевладної тепер ночі, на захід, що останками фіолету держався ще гір, і на зорі, що поволі виходили зо своїх казкових палат на нічний прохід. Все це над ним жило, рухалось і мало якусь ціль. Ціль, якої він не мав. Все це над ним оберталось у спокої, певне й суцільне, у взаємному розумінні та пошані. А він цього теж не мав. Сам, одинокий, не хотів навіть згадувати рідне місто й рідних, що остались десь там на непевну долю. Про них думав досі багато, але ніколи не жалував свого вчинку. Вік пізнав життя. Сьогодні розумів його, помітно молодих ще років. Сьогодні знав його ясні й темні сторінки та свідомо пробивався крізь його нетрі. Лише цілі бракувало в цьому світі. Не мав мети.

Як її здобути? Як її знайти?

Цікаво, чи ті зорі, там, нагорі, теж мусіли колись завдавати собі таке питання? Цікаво, чи й вони колись шукали мети, заки Всевишній визначив їм шлях у молочних просторах...?

Цікаво.

Враз щось звернуло його увагу. Якійсь камінчик покотився вниз. Хтось мусів його птознати. Та, хоч і як наслухував, не дочув нічого. Дещо вспокоївся, але інстинкт не дозволив йому заснути. На слухував далше, хоч думки вже знову кружляли зоряними світами...

В одному менті вхопив автомат і спрямував його, ще з лежачої позиції, прямо в тінь, що виросла з-під скелі. Затиснув зуби. Ждав.

- Де ти? - залунав шепіт. - Скажи, де ти?

Захвилював із люті, опустил автомат додолу й піднявся на ліктях. Знову це немилосердне сотворіння...

- Я тут. А тобі чого в цій порі? - заговорив майже голосно, здержуючи люті.

- Тсс... - залишила тінь і наблизилась.

Вовк оберігався. Не довіряв і не зняв руки з замку зброї. Тінь присіла перед ним, на камінні. На фоні яснішого неба розпізнав докладно партизанку, що царчами хотіла здобути собі його увагу.

- Що скажеш? Чого прийшла? Ти даремно трудилась сюди, на

верх... до мене — сказав прозаїчно й виразно.

Якийсь час тінь мовчала. Потім заворушилась і сягнула поза себе. Поклала щось перед нього.

— Я тобі принесла дещо м'яса та хліба... З'їж це. Ти ж не мав увесь день нічого в устах.

— А яке тобі діло до мене, дівчино? Чого ти хочеш від мене?

— Я нічого не хочу. Чому ти так зле про мене думаєш?

Заговк. Що їй сказати? Сказати їй усе, що думав? Так найкраще. Некай знає.

— Не можу думати про тебе добре, коли ти кожної ночі спиш із іншим бандитом — кинув гостро. — Думаєш, я не знаю про те?

Зірвалась на рівні ноги. Відхилився назад і підхопив зброю. Чув, як вона важко дихає.

— Я вбила б тебе відразу... Якби не те, що... Я вбила б...

Одним скоком станув проти неї. В руках вона держала кинджал, бачив це виразно у світлі зір. Такі речі видно відразу. Не говорив нічого, але слідував за кожним її рухом. Не довіряв. Не довіряв навіть тоді, коли вона простягнула кинджал до нього.

— Візьми... на знак, що я не хочу бути твоїм ворогом, як ці, там, у долині. Візьми... від Зари.

Зара... Чуже ім'я. Не знав, чи вона серйозно, чи грає комедію. Проте витягнув руку і взяв кинджал. Один дотик вистарчив йому, щоб пізнати, як страшна могла бути ця зброя в її руках.

— Ти не боїшся мене зовсім? — спитав спокійніше.

— А ти мене...?

— Скажи мені, хто ти є? Чого хочеш від мене?

Сам дав їй приклад, сів, і вона присіла напроти нього, пошурецьки підібгавши ноги під себе. Щойно тоді доглянув дві довгі коси, пущені по грудях. Дивнеютворіння, цікаве.

Мовчала якийсь час, певно шукала слів для своєї промови, та, коли озвалась, він побачив, що вона думала про щось інше, на всякий раз не про свою оборону.

— Ти чужинець серед тих людей... Чи ти не бачиш, що тобі з ними не по дорозі?

— Це моя справа, але... але як можеш ти, їхня землячка, так про них говорити?

— Можу. Маю право на те. Я дочка бана. А ці — голота.

— Бана? А що ти тут робиш?

— Забрали мене... Я тут чужинка... музулманка. Мій край це Македонія. Тут я зовсім чужа...

— Чужа?

— Чужа... Вони мене примушують до всякої роботи, хочуть, щоб я так працювала, як працюють прості жінки, а я не хочу. Я їм покажу, що не буду. Мій рід старий і багатий був...

Заговкла. Святослав глядів тепер іншими очима на її темну сльвету й не знав, яку поставу прийняти тепер у відношенні до неї. Нахилилась до нього.

— І ти тут чужинець... Чого ти тут сидиш? Чому не вертаєшся в рідний край?

— Не можу, бо його зайняли комуністи, червоні. А це мої вороги, і я їхній ворог.

— Я пізнала це з першого дня. Ти не носиш зорі... В тебе інший знак на шалці. Як він зоветься? Що це таке?

— Тризуб.

— Не знаю його... Та це нічого... З'їх дещо, я принесла тобі не на те, щоб воно стояло. Ти мусиш бути сильний, коли хочеш ціло вийти з тих гір.

Сягнув спокійно по вузлик, витягнув хліб і м'ясо й розділив

на дві половини. Для неї відсунув другу частину.

- А ти не боїшся, що це може бути затроєне? - спитала вона.

- Затроєне? В моєму краю не воюють в такий підлий спосіб.

- Зле, ти ще молодий. У нас так воюють. Якби тобі давали істи, все треба господареві дати спершу...

- Тобі, значить...?

- Мені можеш не вірити?

Святослав з'їв кусок, другий, і наситився. Зав'язав решту вузлик і відклав. Поостановив якось закінчити це все й попрецати її.

- Я тобі дуже дякую за твоє добре серце... Але тобі пора йти в долину. Ти не повинна перебувати зі мною так пізно.

- Чому не повинна?

- Бо... в моєму краю так не водиться.

- Це так у вас, а в нас не так. Я люблю тебе, чужинче, і я хочу залишитись з тобою.

Святослав уважно відсунувся дещо назад. Її слова впали надто несподівано, й він волів не відповідати. Дивувався, що їй не хочеться спати. Він відчував змучення й радо проспався б. А як вона захоче довго ще тут сидіти? До ранку... А може надумається й піде геть.

- Скажи, чужинче, як тебе звати?

- А навіщо тобі?

- Не питай так. Я сказала, що люблю тебе. Піду з тобою. Бо з цих гір сам ти не вийдеш. Мусиш мене взяти з собою, у світ. Навіть у твій край піду. Бо в моєму... все знищено і спалено...

- В моєму теж. Не надійся застати там щось краще.

- Але там будеш ти.

- Ти мрієш, Зара. Я вояк і я не можу возитись із жінкою. В нас немає звичаю жінок тягати з військовими.

- Але ти мене не залишиш.

- Хоч і не хотів би тебе залишити, ... годі.

- Але я знаю, що ми обоє підемо геть звідсіль. Разом.

- Я не знаю, Заро...

- Доля знає, чужинче...

Сказала це переконливо, із всесильною вірою в могутність цієї долі. Й він призадумався над цим. Доля сильна, вона справді могутня. Годі з нею міряться.

Зорі котились по небі, а вони обоє сиділи напроти себе, мовчазні й задумані. Зрідка якась нічна птиця пролітала над скелями, не чіпаючи їх ні раз. Ніч царяла над світом, як великий, загальний спочинок...

Спочинок...?

Може вже минула північ? Певно, вже давно. Вже дуже давно минула. І зорі так дивно померкли, помішались із собою. Ніч ще поглибилась...

Святослав прокинувся, коли хтось обережно доторкнув його. Прокинувся і зрозумів, що задрімав. Зовсім по-дурному задрімав, закидаючи її на сторону. В цій хвилині вона лежала над ним і шептала щось гарячково в обличчя.

Зірвався. Не пустила.

- Ідуть сюди! Вважай, чужинче, Зара тебе кохає... Вважай на себе! Вони йдуть. За дня не мали відваги, бо ти маєш кращу зброю, як вони, але тепер...

Стояв тихо, як кіт. Зразу прочунав. Перед ним стояла Зара й не пускала його рамени. Святослав чув тихі кроки, що в темряві лунали по скелях.

- Не бійся! Зара з тобою. Вони післали мене, щоб я приспала тебе у своїх раменах... Хотіли взяти тебе живцем. Але Зара тебе не зрадить... Зара з тобою.

Підірвав автомат. Служав їй шепоту й тихого гамору. Розглядав у думці положення. В одній хвилині потягнув Зару за собою, глибше під скелю, в позну тінь. Дівчина пригорнулася до нього всім тілом і втиснула йому цю у руку.

— Зара забрала їм замок від німецького скорострілу... Ось він, візьми...

Коли зрозумів зміст її слів, пригорнув її одним рухом до себе. Ніколи не сподівався, що зуміє так повестись із нею. В цій хвилині готов був за неї звести найбільш нахливу боротьбу, свідомий, що має біля себе живу приязнь...

Повний вдяки пригортав її до себе, стараючись успокоїти своєю поставою та присутністю. Відчував, як її серце тріпоталось схвилювано в грудях.

Підняв зброю до боку і прицілившись у темряві.

Досі тільки зорі світили над світом, а в цій хвилині блискули грім пострілів, і страшний крик зірвався й понісся тисячним відгомном серед диких, порваних скель...

— Зара при тобі, чужинце...

:: oo ::

Бен д'Е

М Е Л Ь О Д І Я .

Англійський кук каже "инд", і ми кінчаємо мити начиння. По одному виходимо з кухні й розходимось, щоб у цю вільну півгодину купити пару булок і яблук.

Та тільки вийшовши надвір, я відкинув свій намір відносно закупок, по простій причині: на подвір'ї королівські вояки широким колом обступили молоду італійку, яка грала на акордеоні. З уродження я маю нахил до легкої музики, то ж музичні інструменти цього жанру полонять мене цілого вже першими своїми звуками.

Підходжу до гурту і втискаюсь у ряд. З двадцять англіїців із киялими мінами на обличчях, пашають ароматні цигарки й хують гуму. Це останнє їхнє зайняття вже аж дуже нагадує коров'яче ремигання... Трохи подальше стоять поляки з Корпусу. На лицях більш поважні вирази. Руки в кишенях, широко розставлені ноги. Взагалі, кожний із них любить прибирати недбайливу поставу...

Молоденька італійка, наперечуд уродлива, в поношеній блюзі, що тісно прелягає до її стану, в коротенькій, місцями позашиваній спідничці, байдуже дивиться в одну точку. На злегка похитеній голові в неї м'яке чорне волосся, що звисає на гармонію, а на лиці нерозгаданий вираз суму. Її рука виравно перебігає по клавішах, і мінорними акордами плаче акордеон... Здається, що й камінь заплакав би після такої гри...

Але є люди, що зовсім не переймаються цією мелодією... Це англіїці... Вони переморгуються, позирають очима стан італійки й, наскільки я розумію по-англійськи, воліли б бути з нею десь на самоті, а не тут гуртом оглядати такий "чудовий товар". Я не дивуюсь їм. Вони не розуміють чужих страждань, бо самі не терпіли. Але поляки зворушуються цією грою, хоч, правда, не всі. Деякі стоять просто так, з цікавості й голосно дискутують між собою, скільки вартувала така гармонія "за добрих часів", у Польщі.

Не знаю, чому, але погляд італійки скерувався на моє коліно, де чорною фарбою написано "ПВ"... Чи дивилась вона на цей напис, чи,

може, задумана, гляділа тільки очима, а сама не бачила нікого, — не моху сказати... Зрештою, я менше дивився на неї, більше слухав.

Такого тужливого мотиву я не чув ще ніколи. В цій мелодії скривалось таке, про що не можна висловитись одним словом... Акордеон тужив за втраченими надіями, за неповторними днями щастя, за зів'ялими квітами кохання... Я це розумів. Може вона догадувалась, може відчувала, що нікому її мелодія не промовляє так, як „прижонерові“, й тому дивилась на мене „ПВ“? Може...

Я відчував, що вона передавала в цій мелодії плач своєї душі, скаргу зболілого серця. Я вірив, що це плакала Італія...

І водночас я бачив Україну в сльозах і крові. І водночас частина більш вразливих поляків у той же час бачили обідрану, голодну й обезжилену Польщу. Тільки англійці були байдужі до всього, бо горе ще не навчило їх розуміти горе других. Коли гармонія захлиснулась останнім акордом і стихла, вони жували далі свою гуму та спльовували пережоване під ноги. Недалеко не переставало дискутувати на відому тему чотирьох поляків.

Але дехто із слухачів почав шукати в кишенях, щоб там знайти ліри й подати їх італійці. Я теж тримав у руці потріпану сотку й сам перед собою заздалегідь виправдувався, що не куплю булок. Я сміливо виступив із ряду, підійшов до дівчини й передав їй гроші.

— Ченто? — здивувалась вона й поглянула на букви вище могого коліна. Не хотіла брати. Та я поклав гроші в її кишеню і в той мент дуже шкочував, що не вмів говорити по-італійськи. А так хотілося сказати:

— Візьми... Шкода, що не маю більше... Не тільки сто, тисячу, десять тисяч я дав би тобі, щоб тільки ти пережила кризу своєї душі, щоб тільки ти пережила кризу своєї батьківщини, щоб у твою душу не впала ні одна капля комуністичної отрути...

І як дуже я хотів би, щоб цю кризу пережила не тільки вона, ця молода, обездолена війною дівчина, а й ціла Італія...

++ ++ ++

„ЗАМОЖНІЙ СЕЛЯНИН“

П'єса „Заможній селянин“ є першою драматичною спробою молодого автора Федора М а л и н и . Багато недоліків можна їй закинути: слабкість акції, недостатня динаміка від зав'язки до катастрофи, брак фантазії й зовнішня агітаційність, а не психологічність багатьох характерів. Але побіч цих недоліків автор зумів у драматизованій формі передати типовий зліх селянина-одиночки в совітській дійсності, методи „добровільної“ колективізації, жорсткі знущання над людиною.

Вважаючи конечною потребою висвітлити цю тему, ми вмістимо три уривки з п'єси, яка може бути добрим матеріалом для аматорських гуртків.

Зміст п'єси: Селянин Роман Зерба та його дружина Марта вперто тримаються одноосібництва. Роман, як він сам висловлюється, записується до колгоспу тоді, коли запишуться всі. На Романа починає натискати місцева злада в особі росіянина Коржова. Вкупі з активістом-комсомольцем Митком та секретарем сільради вони з'являються в хаті Романа та списують його майно за несвочасну сплату грошей на... пошук. Слідує сцена страшного самоправства активістів. Під загрозою виселення зо села, Роман записується до колгоспу. Свою обіцянку він дотримав: вписався останнім. Однак, цей ученик Романа не відмінює положення. Він відмовляється звозити зерно до „зліквідованої“ церкви,

а підслухана комсомольцем Мишкою щира розмова Романа з кумом Петром приводить до фатального кінця. Енкаведисти арештують Романа і б'ють його дружину Марту. Черга приходить і на хвору Марту, і на кума Петра. Комсомольці Мишко й Катя викидають хвору жінку з її власної хати, де мають влаштувати колгоспну читальню, а останнього арештують, як і Романа.

Нижче подасмо три уривки з п'єси „Заможній селянин“, між ними й фінальну сцену. /вд/

+

Д І Я ІІ .

/На правому боці сцени - сільська українська хата, що від глядачів не має стіни. В хаті стіл, біля нього дві лавки, стілець; під стіною ліжко, напроти - піч. З лівого боку сцени - садок, біля нього колодязь. Від хати до лівого боку сцени пліт, посередніні ворота. В дальшому пляні - село: хати, хліви, садки./

Я в а 1.

Комісія й Марта.

ГОЛОС /чоловічий, з-за сцени/: Підемо! Підемо тепер до Верби Романа! /На подвір'я входять: голова сільради Коржов, секретар Микола, сільський комсомолец Мишко та два позирені Гаврило й Данило./

КОРЖОВ: О, дивіться, який одноосібник! Огородився кругом. Що, не добре? І не знає, відки грошей узяти, щоб заплатити державі податок. Ану, підійдіть під вікно, Гаврило Семеновичу, покличете господаря.

ГАВРИЛО /підходить до вікна/: Романе Івановичу! Чуєте?! Романе Івановичу! /Заглядає в вікно/ Чи немає нікого в хаті, чи що? Куди б поділись?

КОРЖОВ: А ти, Мишко, піди подивись, що там у хліві є.

МИШКО /виходить із подвір'я за хату; за сценою/: О, ви тут, тітко Марто? А ходить сюди! /Мишко й Марта входять і наближуються до групи, що стоїть серед подвір'я./

КОРЖОВ /до Марти/: Де господар?

МАРТА: Кудись пішов. Це вже третій день ходить по селу, шукає добрих людей, щоб грошей позичили. Трохи вже роздобув, але не всі ще, трохи ще бракує. /Парелякано ставлять відоро на землю./

КОРЖОВ: Шукає добрих людей? /Сміється/ Та оце ж ті добрі люди /показує на комісію/, бачите? Вони самі до вас прийшли, а ви ходите по селу, їх шукаєте.

МИШКО: Вже пізно! Треба було того дня шукати й заплатити, коли я приходив до вас і приносив папір.

МАРТА: Та він, я ж вам кажу, ходить уже три дні. Щось три сотні найшов, а решти нілк не може знайти.

КОРЖОВ: Не може знайти? Я зараз найду!

Я в а 2.

Ці самі й господар.

РОМАН /входить ворітьми/: Добрийдень, товариші! Ви тут, товаришу голово, а я вас шукаю.

КОРЖОВ: Ага, шукаєте! І я вас шукаю. Добре, що ви з'явилися, Романе Івановичу.

РОМАН /вймає гроші, віддає Коржову/: Ось вам, товаришу: голово,

п'ятьсот, а дев'ятдесят п'ять карбованців вечором прине-
су. Оббігав усе село, п'ятьсот позичив, а решти ніяк не
найду.

КОРЖОВ: Я зараз найду /гроші ж бере/.

МИШКО: Вже пізно, Романе Івановичу, було того дня, коли я вам
накладку приносив, або хоч на другий день, а сьогодні вже
третій. Не можна... Вже пізно.

РОМАН: Пізно? Так що ж тепер робити?

КОРЖОВ: Що робити? А ось, зараз побачите, що робити, як ви не зна-
єте.

РОМАН: Ну, що ж? Робіть! Ваша воля.

КОРЖОВ /розкриває свої папери, щось пише/: Коли народились, Романе
Івановичу?

РОМАН: Тисяча вісімсот вісімдесят першого року.

КОРЖОВ: Числа та місяця?

РОМАН: Десятого травня.

КОРЖОВ: Добре... /Щось пише./ Так, так... А тепер /шукає в папе-
рах/, знаєте, чого ми до вас прийшли?

РОМАН /здвигає раменами/: Я думав, по гроші, а виявляється, що ні.

КОРЖОВ: Ні, ні, не по гроші.

РОМАН: То я не знаю, чого. Скажіть!

КОРЖОВ: Ми прийшли описати ваше майно. Зараз оглянемо все ваше
хазяйство, опишемо краді та дорожчі речі, їх оцінить ко-
місія, а потім, хто потребує, хай купує, тільки не у вас,
а в сімбірді; гроші підуть державі.

РОМАН: Що хочете, те й робіть.

КОРЖОВ /Коржов розглядається, йде за сцену, вертається, відкри-
ває папери, щось пише, тихо говорить про себе/
Коржов: Хлів, вісім на чотири, висота три метри, вкритий бляхою.
/До повірених/: Ану, скажіть, старші люди, скільки коштує?

ГАВРИЛО /здвигає плечима/: Триста карбованців, або й більше.

КОРЖОВ /до Данила/: А ви, як скажете?

ДАНИЛО: Кому потрібно, той може й більше дати.

МИШКО: Та, де там триста? Панський хлів кращий був та й то про-
дано за двісті, а цей... /махає рукою/ Над продажню чужо-
го майна і я працював. Це вже не перший раз.

КОРЖОВ: Ну, нехай буде триста, а держава обнизить ціну, продасть
дешевше на половину, то буде коштувати сто п'ятдесят кар-
бованців. А тепер підемо, побачимо, що є в хліві.
/Голова, секретар і Мишко виходять/

РОМАН /півголосом, до Марти/: Іди в хату, чого стоїш?

КОРЖОВ /за сценою/: О, тут повно, як у гарбузі насіння, так у цьому
хліві. Ага! Ось поросля є. Ану, ходіть сюди, Гаврило, оці-
нимо його. /Гаврило виходить./

СЕКРЕТАР /за сценою/: Романе Івановичу, скільки йому місяців?

РОМАН: Немає ще трьох.

КОРЖОВ /там же/: А дивіться, Гаврило Семеновичу, скільки буде кош-
тувати?

ГАВРИЛО: Я вам цього добре не скажу, запитайте Данила, він із цим
більш знайомий.

КОРЖОВ: Ходіть сюди ви, Данило Матвійовичу!

ДАНИЛО /Данило виходить із сцени, а Гаврило входить./

КОРЖОВ /за сценою/: Буде варте зо сто двадцять, сто тридцять.

КОРЖОВ: Добре. П'ятдесят відсотків скидається, то буде коштувати
шістдесят карбованців. Ну, такого більше тут немає нічого,
підемо до хати. /Всі вертаються з-за сцени й ідуть у ха-
ту. Коржов сідає за стіл./ Так, так. /Розглядається по
хаті, завважує ікони/ Дивіться! Ще й ікони має! /Ще раз

розглядається по хаті, потім розкриває папери, пише й півголосом говорить/: Дерев'яне ліжко червоного кольору /глянуть у сторону ліжка/. Оцінюйте, скільки буде коштувати?

МІШКО: Тридцять карбованців.

ДАНИЛО: Е, ні. Ліжка зараз дорогі. Таке коштуватиме п'ятдесят, або й більше.

КОРЖОВ: Добре, хай так і буде. /Дивиться знову по хаті, завважує під ліжком чоботи, приносить їх/. Ану, оцінюйте. Скільки будуть коштувати? /Сідає й пише./

СЕКРЕТАР: Вони варті найбільше сто карбованців.

РОМАН: Та що ви, п'яні? Я їх два тижні, як купив, віддав триста сімдесят карбованців!

МАРТА: Цити! Мовчи хоч ти... /Відходить, сідає на ліжку./

КОРЖОВ: Ну, досить, досить вам торгуватись. У цій справі і я розумію. /Пише знову й говорить/: Рядно зелене. Часи-будильник. Стіл, дубовий, пофарбований зеленою фарбою. Стілець дубовий, білий. /До Мишка/: Мишко! Ану, подай сюди рядно!

МІШКО: Встаньте, тітко Марто! Встаньте! Це, що під вами, буде краще. /Марта встає, Мишко бере рядно й несе до столу/. Нате, товаришу голову, це найкраще.

КОРЖОВ /сміється/: Найкраще? Так, добре рядно. Що, може ти хочеш його взяти?

МІШКО: Ні, товаришу голову, мені б будильник.

КОРЖОВ: Добре, хай тобі будильник /віддає будильник Мишкові/, а чоботи та рядно візьму я. Ну, а ти, товаришу секретарю, що візьмеш?

СЕКРЕТАР: А що ж би? Хіба порося, товаришу голову.

КОРЖОВ: Добре. /Пише/. А тепер слухайте, зачитаю акт. Тільки уважно слухайте, бо доведеться підписуватись. /Читає/: Акт. Цей акт написаний 15. березня 1930 року в тому, що громадянина села Ярешок, Березанського району, Київської області, Верби́нома Івановича, народженого 10. травня 1881 року, описано за невиплату державних податків майна: перше: хлів, вісім на чотирьох, висота три метри, вкритий бляхою. Друге: порося до трьох місяців. Третє: дерев'яне ліжко. Четверте: чоботи хромові, чорні. П'яте: зелене рядно. Шосте: часи-будильник. Сьоме: дубовий стіл. Восьме: дубовий стілець. Всього на суму триста сімдесят карбованців. Примітка: часи, чоботи, рядно й порося забирає відразу комісія, а рента описаного майна залишається при "власникові". В тому й підписується комісія та власник майна. /Кладає акт на стіл./ Тепер підписуйтеся. /Члени комісії підходять і підписуються. Коржов ходить по хаті, закурює папіроску. Останнім підходить Роман./

РОМАН: Пробачте, товаришу голову, там треба виправити, помилка є.

КОРЖОВ: Яка помилка?

РОМАН: Там написано, що рента описаного майна залишається при власникові. А який же я власник, коли ви продаєте без мене? Напишіть краще "бувлий власник", то буде краще.

КОРЖОВ /бере акт, пробігає рядки очима/: Нема, нема ніякої помилки. Слово власник я взяв у лапки.

РОМАН: У лапки? То значить, що воно неправдиве, коли в лапках.

КОРЖОВ: Так виходить.

РОМАН: То тоді візьміть у лапки й самого господаря.

КОРЖОВ /погрожує/: Ну, давайте, не вказуйте мені, я краще розуміюся, кого треба брати в лапки. Підписуйтеся ще й ви!

МАРТА /з проханням/: Товаришу голово, якщо можна, то продайте нам хоч ліжко; не буде ж на чому й голови положити.

КОРЖОВ: Можна, можна. Давайте гроші.

МАРТА: Романи, в тебе гроші є?

РОМАН: Маю. А скільки вам, товаришу голово?

КОРЖОВ /бере акт, прочитує півголосом/: Хлів, поросля, ліжко. Ліжко коштує двадцять карбованців.

РОМАН /визймає гроші й подає Коржову/: Ось вам, товаришу голово.

КОРЖОВ /ховає гроші/: Треба вписати до акту. А ви вже всі по підписували?

СЕКРЕТАР: Всі, всі, тільки ви ще маєте підписати.

КОРЖОВ: Знаю, знаю./Підписується./ От і все. /Бере чоботи та рядно й віддає Гаврилові/: Занесете до моєї хати. Ну, тепер підемо.

/Комісія виходить на подвір'я, господарі лишаються. Комісія віддаляється./

МАРТА /тримається за голову/: Ой, ой, в голові шумить і стукає. Де та смерть? Уже й жити не хочеться, просто, хоч живим у яму лізь...

+

Д І Я ІІІ.

/На правому боці сцени та сама хата, тільки в занедбаному від злиднів вигляді. Шибки в вікнах заступлені ганчірками та грубим папером. Стіни пооббивані. В хаті замість стола — скринька. З лівого боку сцени лежить біля колодязя невелика купа соломки, біля неї забитий кілок, від нього до рогу хати поведений шнур, де сохне шмаття. У дальшому плані, за селом, видно довгі будинки — колгосп. В середині села церква, замість хреста висить червоний прапор./

Я в а 1.

Роман, пізніше Марта.

/На сцені немає нікого. За сценою чути стукіт у рейку, далі людський гомін: Додому, ходім додому. Дзвонять./

РОМАН /входить по хвилі на подвір'я, босий, в полатаному вбранні, на плечак коса, в руці брус і мошток. Зупиняється коло хати, розбирає кошу./: Хух! Так наробився за день, як віл. Казали, що сьогодні будемо працювати до сьомої, а задзвонили аж у вісім. Кожний день все натягують і натягують на годину більше, а платити не платять. Кажуть, що на оборону країни. Танки робити будуть і гармати. /Дивиться на двері./ І Марти ще немає? Напевно також на оборону зосталась працювати. /Шукає ключа, відмикає й заходить у хату та легає відпочивати.

На подвір'я входить Марта, боса, в полотняній спідниці, на плечак граблі, в руці колоски. Переходить подвір'я, заходить у хату./

МАРТА: Де хліб? А може врубав би дров, та ж вечеряти треба варити, знаєш, що хліба немає.

РОМАН: Що ж я тобі порубаю? Де ж їх узяти?

МАРТА: Піди, з плоту якийсь кілок вибери, може на подвір'ї яку гіляку знайдеш.

РОМАН /виходить. З подвір'я/. Марто! Чуєш, Марто, а винеси сокиру!

МАРТА: Зараз, тільки знайду. /Найшла, виносить./ Та рубай скоріш, а я піду, трави кролям викину. /Виходить./

РОМАН: Ну, сьогодні зварить, а завтра? Хіба з хати яку лату по-

дубаю. Он /дивиться на село/ вже і в Йовхима, і в Кирила, та вже й у баб' Гонимі коти порозкривані. Цопалюють залляки. Заложники стають. /Тірко сміється./ Скоро землянки копати будуть.

МАРТА /за сценю/: Бач, який господарі Прийшов і ліг скорше відпочивати, нема щоб подивитись на господарство.

РОМАН /сміється/: От тобі й господарство...

МАРТА: А як же? Подивився б хоть на кролів; ось нори порили, може вже й потікали, а він прийшов і ліг.

РОМАН: Хай вони виздикають, ці кролі, ця сталінська худоба! Коло їх більше роботи, як користі. /Збирає дрова, входять у катю. За ним і Марта./

МАРТА: Що, вже наробав?

РОМАН: Та ж бачи. /Сідає біля вікна та струже недороблену ложку. Марта чистить картоплю./ Сьогодні будуть збори в колгоспній конторі, піду хіба послухати, що там...

МАРТА /перемиває/: Ще й того тобі треба. Хліба вже три дні не їь, а він на збори.

РОМАН: Та воно правда, а може щось новеньке почув би. Колись я раз заходив, як приїздив одиш із району. Багато чого оповідав, базикав, а особливо про матеріалізм. Каже, що в світі нема нічого, ніякої душі, нема Бога, а лише матерія скрізь, де не глянь.

МАРТА: Та де там матерія! Слухай брехунів. Як сьогодні заходила в браманцю, то самі голі полиці, тільки в одному куті горілки стояло чимало. А він каже, матерія скрізь, де не глянь. Люди голі коцять... Треба було показати йому свої штани, що скоро зилізем із них. А їм матерія в очах.

РОМАН: Та ні. Ось, послухай, Марто: це не та матерія, що ти думаєш.

МАРТА: А яка ж може бути?

РОМАН: Матерія це значить, ну, як тобі сказати б... Все на світі складається з матерії. /Махає рукою, наче вловив муху./ Оце, дивись, у шмекі в мене також матерія є, але дуже рідка, а дерево, або людина теж складається з матерії, але тут вона багато гущіша, більш щільна.

МАРТА: То виходить, по твоєму, однаково, що чоловік, а що деревина?

РОМАН: Та не по-моєму, а це так говорив той, що приїздив із району.

МАРТА: То нехай буде той, що з району, - то однаково?

РОМАН: Виходить, так.

МАРТА: Значить, що деревину зрубати, а що чоловіка вбити, то по-їньому однаково?

РОМАН: Та хіба ж я знаю. Це треба бути вченому, щоб розумітись у цій матерії, а я тільки тобі розказую, що там говорили.

МАРТА: То чому ж не запитався, як не знаєш? Стояв тільки та в долоні цлескав, коли той божевільний брехав. І тепер знову хочеш іти? Вони тобі наговорять, що на вербі грушки ростуть.

РОМАН: Ну й яка ж ти, відразу ласься.

МАРТА: Де ж там лась? А навіщо їти слухати брехню, ще й не розуміючи?

РОМАН: А ти б, що, не слухала, бука позатикала б, чи що?

МАРТА: Не позатикала б, а запиталась би його, сукиного сина, чи для нього однаково, що чоловік, а що деревина.

РОМАН: Та ти розумна дома біля печі, а там теж мовчала б...

МАРТА /нетерпеливо/: Отож не треба й ходити, нехай лягають язиками

самі. /Вкидає картоплю в горшок. До Романа/: А в нас і солі немає, треба піти, може в кого позичу.

РОМАН: То піди, позич, колись дістанем може, то віддамо. /Марта виходить./ Цікаво, де й ця сіль дівається? Колись бувало, не знав, відки її стільки береться, а тепер... тьху! З таким життям.

/Входить Федір, сільський листоноша з часописами та листами./

+

Д І Я І V.

2. відслона, 3. ява.

Марта, по хвилі Мишко, секретар і Катя.

/Марта лежить на постелі й постогнує. З вулиці несеться пісня "На вершині всі ми лине...", що наближується все більше. На подвір'я входять Мишко, секретар і Катя. Всі змиряють до дверей хати./

МИШКО /переступаючи поріг/: Добре, що ви дома, тітко Марто. Зараз збирайте всі свої речі й виходьте з хати. В вашій хаті буде колгоспна читальня.

МАРТА: Господи! Мене з хати викидаєте?! Завіщо ж це? Я нікуди не виходжу!

МИШКО: Не хочете? То ми попросимо /починає виносити з хати речі/.

СЕКРЕТАР /до Марти/: Вставайте, то ми вам поможемо винести ліжко.

МАРТА: Ох! Не встану, не могу...

КАТЯ: І чого ж тут бавитесь?! Візьміть її, викиньте отуди, під солому!

СЕКРЕТАР: Не противтесь, тітко Марто, бо буде гірше.

МИШКО: Ну, виходите, чи ні?

МАРТА /мовчить, тихо постогнує/.

КАТЯ: Візьміть її, і з ліжком викиньте, як не хоче по-людськи. Ще панькатися з нею.

/Мишко та секретар виносять ліжко з Мартою. Катя викидає ще деякі речі./

МИШКО: Підемо тепер, заб'ємо двері.

КАТЯ: А все винесли? Не осталося нічого?

МИШКО: Вже все. /Забивають двері й прибивають над ними вивіску з написом: "Хата-читальня"./ Підемо. А ви, тітко Марто, щоб за двадцять чотири години вибрались із подвір'я.

/Мишко, секретар і Катя відходять. Із села чути кризь гучномовець пісню "Батьківщино ти моя безкрая..."/

МАРТА /після слів "Де людина вільно так живе"/: Так. Ще тільки дихать вільно. Задихались би ви вашою волею! Вже не повірю у ваші обіцянки, що завели й заводять людей у нужду!

/На дорозі, перед ворітьми з'являються два енкаведисти, що провадять кума Петра з зв'язаними на спині руками. Почувши голос Марти, зупиняються./

Я в а 4.

МАРТА /продовжує/: Годі віртки! Не вірте їм, люди добрі! Не вірте, хто хоче жити.

1. ЕНКАВЕДИСТ /підходить до Марти/: Що, що? Що ти, собако, тут брешеш? Кому не вірити? Нам? /Виймає нагана./

МАРТА /божевільно/: Не вірте, люди добрі, цим гадам! Це ті, що винищили тисячі чесних людей, що загнали до Сибіру тисячі укра...

1. ЕНКАВЕДИСТ /стріляє, Марта звалюється на землю/: Так карає радянська влада!!!

З А С Л О Н А .

З мистецької ХРОНИКИ

за місяці - листопад, грудень 1946 і січень 1947.

1.11. Святочна Академія з нагоди Роковин Листопадового Зриву, при співучасті хорів "А" і "Б", Мандолінової Оркестри, декламаторів і Сальонової Оркестри /деб'ют/.

З цієї самої нагоди Т-во "Просвіта" видало святочні афіші-наліпки, виконані приклястилевою технікою, за проектом М. Фесоловча.

Т-во "Український Філіателіст" випустило пропам'ятні значки Таборової Компанії "Листопад" і "Митрополит Андрей", роботи С. Ядуса.

4.11. На сходинах Літературно-Мистецького Клубу п. В. Бендер відчитав свої спогади про прилюдні виступи українських письменників у передвоєнних роках.

8.11. Гостинний концерт німецької симфонічної оркестри під батutoю Шнайдера.

Т-во "Український Філіателіст" випустило серію значків Таборової Компанії, під назвою "Володарі України". Значки виконані на фототипі, за проектом С. Ядуса.

11.11. На сходинах Літ.-Мист.

Клубу п. Чухайченко відчитав свою п'єсу: "Гори, ліси заговорять".

18.11. Сходинах Літературно-Мистецького Клубу, на яких продискутовано друкований у щоденнику "Життя в Таборі" спогади Л. Рихтецького під наголовком "Місяць фронту".

Концерт німецького хору Г. Бойтеля, одного з кращих хорів німецьких полонених.

20.11. Святочна Академія в честь Героїв Базару, при співучасті музичних і хорових ансамблів та-

бору.

24.11. Таборовий театр виставив комедію "Трьох до вибору".

25.11. В Літературно-Мистецькому Клубі відбувся "суд" над першим числом літ.-мист. журналу "Гроно".

28.11. Виступ німецької ревізної трупи "Бунтес Мозаїк".

1.12. Концерт таборової Мандолінової Оркестри.

5.12. Німецький драматичний ансамбль "Палетте" виставив комедію "Вихдати, все вихдати!"

8.12. Свято "Просвіти", з переглядом-пописом усіх самодіяльних мистецьких гуртків при бльокових читальнях "Просвіти".

12.12. Німецький драматичний ансамбль "Меран" виставив у нашому таборі комедію "Еспанська муха".

15.12. Таборовий Театр виставив "На ясні зорі" Б. Грінченка.

19.12. Німецька група "Срібний Перстень" виступила з естрадною програмою.

22.12. Концерт хору "А" під управою Є. Пасіки.

29.12. Концерт німецької малої оркестри під батutoю Нойгебавера.

31.12. Концерт таборової Мандолінової Оркестри.

6.1. Під час спільної Святої Вечері в залі Таборового Театру хор "А" відспівав концерт колядок.

8.1. Концерт таборової Сальонової Оркестри під батutoю п. Кравчука.

23.1. Репрезентаційні мистецькі

імпрези, в присутності гостей із-за океану — п. посла А. Глики з Дружиною — й англійських старшин: „На ясні зорі“, вистава Таборового Театру, й концерт хорів „А“ і „Б“ та Сальонової Орхестри під управою В. Домашівця.

29.1. Академія в честь Крутянських Героїв, при співучасті хорів і орхестр.

—МК—

+ + +

ХОР „А“ ПЕРЕХОДИТЬ ЩАСЛИВО СВОЮ КРИЗУ.

=====

На початку місяця листопада м.р. Таборовий Хор „А“ пережив свою кризу, що — признаємося — видавалася нам, прихильникам цього справді репрезентативного ансамблю, дуже небезпечною. Кожен, хто знає, що означає спільна праця диригента з хором і над хором, той мусить признати, що незавидна є ролія нового диригента після уступлення його попередника, який zorganizував і зів хор упродовж 18 місяців. У такій ролі знайшовся п. Євген Пасіка, який перебрав диригентуру хору „А“ з рук хор. Гумініловича, і ми бачимо вже сьогодні, що він вишов переможньо зо своєї не дуже легкої ситуації.

Після кількох перших проб співаки почали розуміти свого нового диригента, й почалася праця над новим репертуаром. Пан Пасіка вибрав чи не найбільш правильний шлях, коли почав уводити до репертуару твори М. Леонтовича, які до того часу не мали місця в програмах виступів хору. Можна б поставити під знак запиту, чи правильно є зорганувати на чоловічий хор такі пісні, як „Щедрик“, „Дударик“ чи „Ой, пряду, пряду“, але перший концерт розвіяв усякі сумніви; в виконанні нашого хору „А“ згадані пісні вийшли не гірше інших, як не гірше випали й „Ой, з-за гори кам'яної“, „Женчик“, або в новій обробці В. Домашівця „Ревуха“, „Била жінка“, „Стелися барвінку“.

В різдвяний очерк хор „А“ подарував таборові під час відправ у церкві й кількох концертів, крім колядок у загально відомих опрацюваннях, Лисенкову „Різдвяну псалму“, колядки „Ішли тріє царі“, „В рифлемі граді“ та щедрівку „Ой, сів Христос вечеряти“. Завершенням і переглядом вислідів цього відтинку праці хору був його виступ дня 23.1.47, що його можна сміло назвати одним із найуспішніших.

Коли взяти під увагу ще й те, що цього року зима в „нашій соціальній Італії“ крім характеристичної їй вогкості, принесла нам ще й морози та сніги, коли звачити, що припущення хору аж ніяк не відповідають найосновнішим гігієнічним вимогам життя співаків /гігієна горла/, то мусимо признати, що хор „А“, перейшовши свою організаційно-мистецьку кризу, встоявся на своїй стійкій й заслуговує на повне признання.

—Д—

+ + +

ПЕРШІ КРОКИ НАЙМОЛОДШОГО МИСТЕЦЬКОГО АНСАМБЛЮ.

=====

Дня 8.1.47 відбувся перший самостійний виступ Таорової Сальонової Орхестри, під диригентурою п. Кравчука. Цей мистецький ансамбль появився в нас найпізніше, хоч своїми організаційними початками він сягає ще весни минулого року. Закроений на більшу скалю, він теж переходив свої кризи, викликані змінами диригентів /тричі/, браком музичних інструментів, нот, і т.п.

За час свого організаційного періоду ансамбль не встиг ще засвоїти твердий постійний репертуар, на основі якого можна б характеризувати й оцінювати його вартості. Все ж таки до цьогочасні виступи виказали, що орхестра могла б зовсім легко виконувати своє завдання, коли б доповнити її оклад деякими ін-

струментами мідяної та смичкової груп, і коли б забезпечити її необхідними потними й музичними матеріалами. Все інше оркестра має: має пильних і готових до дальшої праці оркестрантів, а

над усе — талановитого й багато-надійного диригента в особі п. В. Домашівця.

Любимці музики вичікують від оркестри дальших самостійних концертів. На все добре!

-6-

:: - - - - ::

З М І С Т

Б. Бора:	Р і з д в я н а н і ч	3
	П і д з у м	3
	М і м о л о д і	4
	М е н і н і ч в и ш и в а с	4
	У к р а ї н а	5
	Х т о в а м с к а з а в	5
Ю. Формоз:	Б і й	6
	З а г и б і л ь к р и ц і	7
А. Легіт:	Р о з м о в а	8
	Я в т р а т и в с е	8
	Б і л я м о р я	9
С. Елерсон:	Ч у ж и н ц і	10
Бен д'Е:	М е л ь о д і я	17
Ф. Малина:	„З а м о ж н і й с е л я н и н" /уривки/	18
	З м и с т е ц ь к о ї х р о н і к и	25

Мист. оформл.: В. Каплун

Тираж: 200 примірників

Адреса Редакції:

„HRONO" PoW-Camp Nr.1 (ukr.) R I M I N I - ITALY

